

CUVÂNT ÎNAINTE

PARADISURI DANTEȘTI

Cu câțiva ani în urmă, am participat, ca referent, la susținerea publică a tezei doctorale elaborate de domnul Cristian Ungureanu sub îndrumarea științifică a domnului prof. univ. dr. Alexandru Gafton, teză intitulată *Elemente de discurs religios în traducerile românești ale „Paradisului” dantesc*. Lucrarea se pregătește acum să vadă, în sfârșit, lumina tiparului.

Cristian Ungureanu are curajul și, cum se va vedea, competența, mai rar întâlnită pe coordonatele noastre spațio-temporale, de a aborda în termeni critici o capodoperă de referință a literaturii universale, *Divina Comedie* a lui Dante Alighieri, pe care, ca vrednic italianist, dovedește a o cunoaște în ansamblu și a se strădui să o descifreze până în multe din copleșitoarele-i amănunte. Demersul analitic ales îl constituie, spre beneficiul mediului academic din România, studiul elementelor de discurs religios din ultima secțiune a divinului poem, *Paradisul*, pornind de la elucidarea sensurilor din original și zăbovind asupra celor mai cunoscute două variante existente în limba română, aceea a lui George Coșbuc și aceea a Etei Boeriu.

În general, după cum am putut constata din proprie experiență, cititorul de limbă română aflat în librărie sau în fața raftului de bibliotecă, atunci când vede pe copertă numele lui Dante și titlul *Divina Comedie*, cumpără, împrumută sau răsfoiește varianta unuia sau a altuia dintre traducători, cu cecitatea încrederii și în iluzia de a avea de-a face chiar cu textul dantesc. Filologii adevărați au cunoștință despre existența mai multor variante, însă rareori, cu excepția câtorva studioși de limbă și cultură italiană, se mai obosește cineva să lectureze cel puțin cele două variante de tălmăcire luate în discuție în teza de față, ca să nu mai vorbim de altele. Este păcat, întrucât, așa cum lucrarea domnului Cristian Ungureanu o dovedește cu prisosință, câștigul unei lecturi comparative între aceste variante, mai ales raportată competent la originalul explicat, este tocmai unul de ordin înalt filologic.

Considerațiile generice legate de lingvistică, poetică și traductologie din care domnul Cristian Ungureanu își alcătuieste capitolul introductiv sunt menite a da măsura stăpânirii teoretice mai curând a unui instrumentar metalingvistic la care, completat cu alte noțiuni aparținând nu doar de domeniul teoriei limbii, ci și de acela al teoriei literare și istoriei culturii, cu panoramări diacronice multi-seculare și clarviziune multiculturală, autorul va recurge mereu în decursul efortului domniei sale. Cu siguranță, majoritatea considerentelor teoretice etalate în

acest capitol nu au un rol nemijlocit în lecturarea critică a textelor atacate, ele servind doar ca dovezi ale parcurgerii unor bibliografii pertinente și ale unor abilități de principiu necesare aspirației la titlul doctoral vizat. Nu putem cuantifica, în teorie (nici măcar în vultele inteligente ale gândirii și expresiei unui semiotician de talia lui Umberto Eco), nici virtuțile geniale ale textului dantesc în sine, nici geniul de tălmăcitor surprinzător al lui George Coșbuc (acestea fiind, de fapt, în mod inevitabil, principalele două repere ale discursului analitic). Pe de altă parte, abaterile dramatice (și adesea involuntar comice) ale Etei Boeriu, considerate în raport atât cu ilustrisimul text-sursă, cât și cu împovăraătorul precedent coșbucian, pot fi consemnate și calculate, eventual, cu o anumită precizie ce s-ar vărsa într-o malițiozitate pe care, în multe rânduri, comentatorul nostru, cavalier desăvârșit, și-o temperează cu o condescendență vecină cu apatia...

Un prim travaliu de salahor l-a constituit, pentru domnul Cristian Ungureanu, inventarierea completă a terminologiei religioase vehiculate de Dante în *Paradis*, secțiune a poemei prin excelență dedicată acestei problematici. Cercetătorul s-a achitat cu brio de această misiune, cu toate că teza, în forma sa prezentată pentru susținere, nu dădea seama de integralitatea acestui inventar, ale cărui proporții urmează a fi completate, cu analizele de rigoare, eventual într-un volum ulterior. Un al doilea efort, deopotrivă de solicitant, s-a concretizat prin clasificarea repertoriului fișat, în funcție de importanța numelor și a conceptelor în economia generală a discursului dantesc. Aici, studiosul a optat pentru categorisirea de la mare la mic și de sus în jos (în acest ultim caz, optând pentru calea inversă celei străbătute de alegoricul drumeț galactic medieval, așadar începând cu Dumnezeu generic, continuând cu ipostazele Sfintei Treimi, trecând prin spectaculoase ierarhii cerești și străbătând bisericăștile orânduiei, până la detaliile de factură confesională și administrativă).

Iau naștere, astfel, capitole și subcapitole ale căror titluri se anunță ca promițătoare câmpuri de investigație și ale căror conținuturi dau seama de capacitatea domnului Cristian Ungureanu de a se descurca cu îndemănare în labirinturile terminologice ale poemului dantesc, incluzând aici nu doar descrieri ale unor formule dogmatice și practice de cult, ci și elemente doctrinare esențiale și subtilități ale teologiei scolastice, cu binevenite explicații de miză istorică și confesională. Impozanta și aparent infinita materie poetică dantescă a *Paradisului* se restructurează, în demersul analitic al domnului Cristian Ungureanu, în rubrici ce izbutesc să rânduiască principial arhangheli și îngeri de rând, amvoane și altare, taine și rugăciuni, virtuți cardinale și teologale, autoritari părinți ai Bisericii și biete măicuțe răpite din convent, vajnici oșteni ai creștinătății și sfinți de exemplară cumințenie, „papi și popi”... într-o succesiune în egală măsură logică și fascinantă, despre care suntem siguri că a mai redus câte ceva din deja discreta frustrare a cercetătorului de a nu se fi ocupat de *Infern*, carte de o spectaculozitate mult mai îndemănoasă... Concomitent, ni se dezvăluie roadele uriașei trude și ale nu mai puțin uriașului talent poetic (cu foarte puține rateuri, unele, e drept, sclipitoare, dar nu mai mult decât niște pete în soare) al lui George Coșbuc și,

subsecvent (în lectura noastră, nu întotdeauna și în politicoasa abordare a doctorandului), eforturile Etei Boeriu de a veni cu ceva nou, eforturi soldate uneori cu punctuale succese, iar alteori cu formulări deplasate, ținând, din câte ne este dat să observăm fără puțință de tăgadă, de un anume hedonism nu tocmai livresc, cu arome culinare și tâlcuri gospodărești. În opinia noastră, tocmai profitând de ocazia că raportarea traducerilor se face la textul original, nu ar strica, în urma acumulărilor unor asemenea constatări, o judecată axiologică mai tranșantă.

Apoi, poate că un capitol, fie și de scurtă întindere, într-un asemenea op axat pe elementele de discurs religios, ar merita să fie dedicat legendelor despre sfinți și raporturilor de frumoasă complementaritate dintre ordinele franciscan și dominican, căroră Dante le acordă un spațiu textual privilegiat: chiar dacă acestea nu ridică problemele terminologice asupra căroră domnul Cristian Ungureanu se apleacă mai cu seamă, farmecul fragmentelor de text poetic la care facem referire ar îmbogăți neîndoielnic evantaiul de impresii ale cititorului volumului ce va să vină.

În fine, apropo de discurs ca atare, autorul lucrării pe care o semnalăm găsește de cuviință sa-și încununeze demersul critic prin analiza detaliată a unui text de mai mari dimensiuni, anume rugăciunea sfanțului Bernard din Clairvaux adresată Fecioarei Maria ca supremă mijlocitoare întru contemplarea divinității, pasaj de o mare consistență poetică și conceptuală, pe care doctorandul îl disecă metodic și scrupulos, fără a-i știrbi farmecul și punându-l în balanță cu rezultatele, în principiu valide, ale tălmăcitorilor români vizați.

Lucrarea domnului Cristian Ungureanu este un prilej de rară bucurie pentru italianistica și dantologia din țara noastră și, în general, constituie o contribuție salutară în domeniul filologiei din România. Elaborată pe temeiurile unei bibliografii actualizate și hrănitore, concepută într-un stil limpede, energic și concis, utilizând un arsenal tehnic complex, cu apel la domenii variate ale reflecției umane și făcând dovada unei capacități analitice remarcabile, lucrarea intitulată „Elemente de discurs religios în traducerile românești ale *Paradisului* dantesc” îl recomandă pe autorul său ca pe un cercetător matur și competent, de la care putem aștepta și alte contribuții importante.

Dragoș COJOCARU